

Г Л А С Н А Р О Д А .

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се шиљу уредништву а претплата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 3.

У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 21. ЈАНУАРА 1873.

ГОДИНА III.

НАШИМ ЦРКВЕНИМ ОПШТИНАРИМА.

I.

Ни један створ божији не долази тако слаб на овај свет као човек. Ни један ваљада не потребује толико помоћи туђе као он. Он би угнуо да нема милостиве руке, која ће га одржити и ода зла бранити. Човеку је дакле, чим се роди, потреба, да се ко око њега нађе, да је у друштву. Кад човек одрасте, кад развије и дотера своје дарове, онда му је друштво тако исто нужно. Само они људи, само они народи напредују, који живе у друштву. Има неких народа, који су растргнани на небројне делове, па су заостали за другима, те и данас живе у глупости, и незнању, у сиротињи и невољи. Народи пак, који се удружују, који склапају друштва, у свему су напреднији.

Друштва имаде различитих. Имаде већих, имаде мањих. Велико је друштво на прилику држава, народ. Мало је друштво општина.

Општина имаде политичних а имаде црвених. Ми ћемо овде да говоримо о црвеним општинама.

Па шта је црвена општина? Ко сачињава црвену општину?

Црвену општину сачињавају сви они житељи места једног, који се удруже тога ради, да се о користима и потребама своје црве и школе старају.

Аво је и које друштво дакле нужно, то је црвена општина нужна. До ње стоји, каква ће у месту којем бити школа и црква, та два најјача стуба вере и просвете, напретка и среће људске.

У нас Срба с ове стране Саве црвено-школски живот је од једно девет година нову снагу задобио, на ново се крепити почео. Године 1864. и 1865. саборисао је народни сабор у Карловцима, и осим других ствари, израдио је закон о нашим црвеним општинама.

Десетог августа 1868. изишао је царско-краљевски решерипат, писмено, којим је потврђено оно, што је сабор, којег горе споменуемо, о црвеним општинама свршио.

Па како се по поменутоме решерипту састављају наше црвене општине? Како постају оне? Оне постају избором? Житељи места једног дакле су из-

вор власти и права општинског. Само онај, кога мештани хоће, може бити општинар. Други нико не може. Само су они општинари, само је она општина законита, која се избором, дакле поверењем народа саставља. Свака друга општина је незаконита, противу закона је, противу решерипта је, којег је Његово Величанство 10. августа 1868. године издало и којим је закључке сабора од 1864. и 1865. године с малим изменама променило.

Сваки човек има како у држави, тако и у општини нека права и неке дужности. Он има да нешто захтева, да други њему чине. Он може захтевати, да га приме у заједницу општинску, он има то право према општини. А какву он има дужност према њој? Је ли он обвезан примити се чланства општинског? Може ли га ко натерати, да то учини? Не може нико. То стоји са свим до његове воље. Ако неће, не мора се примити. Нико му зато не може ништа урадити.

Но да би наши црвени општинари сазнали сва права и све дужности своје, да би они сазнали, шта све закон и решерипт од г. 1868. о нашим црвеним општинама прописује, то смо наумили да што више и што потање пишемо о њему, и да разјаснимо општинарима нашим цео тај закон. Ми ћемо дакле говорити у овоме листу прво о томе шта је црвена општина; о томе колико може у једном месту бити општина; ко може у општини промене казве чинити; говорићемо о склапању нових општина; о томе, ко може бити члан црвене општине; писаћемо о потребама школским и црвеним, о парохијалу; о црвеној скупштини и о местном црвеном одбору; рећићемо коју о председнику општинском и о перовођи; о свештенику као члану општине; о учитељу, шта треба да ради био или не био члан црвене скупштине; писаћемо о туторима и о надзорницима школским; једном речи говорићемо о свему и свакоме, који посла има у црвеној општини, о свачијем праву и дужности као општинару, тако да сваки упозна скроз и скроз речени закон о црвеним општинама, те да сваки знаде право своје употребити, и дужност своју вршити, да знаде, шта као члан општине сме а шта не сме, шта мора, шта ли не мора чинити.

Ми мислимо, да ће ово наше писање сваком, особито сељаку добро доћи, јер сељаци наши немају прилике да се уче, немају прилике да сазнају, шта им као општинарима ваља чинити. Ево ми им драге воље ту прилику пружамо. Који је не прихвати, тај је баш нехатан према свом месту, према народу, тај не заслужује да живи у општини.

Ми немамо на овој страни српске државе нити своје државне самоуправе. Једино што имамо, то је самоуправа на црвено-школском пољу. Зато треба да прионемо, да ту самоуправу онако вршимо, како ћемо доказати, да смо свесни и поштени, да дајемо Богу божије, а цару царско, али и да чувамо и уживамо оно што је наше, што нам је цар-краљ својим потписом и печатом потврдио.

ЗА ЗДРАВЉЕ.

Не легај на земљу да не прозобеш.

Кад би наш народ умео да чува своје здравље како ваља, било би нас данас више него што нас има. Али он то не уме или неће јер мисли, кад је здрав, да се никад неће оболети. За те, који тако мисле не пишемо, него за оне, који би хтели да се чувају а не знају како.

Већина народа нашег има тај ружан обичај да спава на земљи или на патосу. Тако се, вели, научио, па тако воле. Кад би то била навика, што користи здрављу, не би имали шта да регнемо, али то није: многи су се већ упропастили са те навике, и за то је се ваља ованути.

Кад спавамо лети на земљи под кровом или под ведрим небом, наудићемо здрављу зарад тога, што можемо назепсти, кад се пред зору захлади, и што читаву ноћ удишемо нездрав и влажан ноћни ваздух, који носи у себи грозницу. Овај тихи назоб не осете скоро они који спавају на пољу, за то, што се обдан загреју тешким радом, и изноје се; али после дужег времена осети га свако. Сад се појаве бољетнице у меду и костима, и сад видимо, како се сваке недеље тару и распарују. Бол за тим поумине, па се на скоро на ново поврати, и то иде тако све до — мотике. Ако се огрозничаве онда је још горе: колико се обдан опораве на сунцу и чистом ваздуху, толико се обноћ на ново отрују. Слезина се надује, ноге почну отицати и кубура отпочиње и траје, опет до мотике. Нико не помишља на прави узрок смрти, на хладан и нездрав ноћни ваздух. Нико се не сећа да и животиња тражи ноћу крова и склоништа за то да избегне шкродљив ноћни ваздух.

Још горе је спавати зими на патосу у затвореној соби. Хладан ваздух струји с поља испод врата у собу те је за једну стопу над патосом леден хладан. Тај ветрић или промаја удара на тело и ако се у сну разгреје, захлади га као да је стојало на ветру. Неизбројне болести рађају се отуд, а гдекоје могу и живот да угасе.

Али још нешто има, што убија здравље кад спавамо на патосу. Овај дах, што га издишемо, отрован је, и тежи од ваздуха, Он се таложи на патос, као оно вода што се таложи на дно од суда, кад је успемо у вејтин. Ко лежи на патосу удише тај отрован ваздух, и то све више, што више људи леже на патосу. Било је и таквих несрећника, који су се у препуним собама, лежећи на патосу, до зоре угушили. Тада прост свет вели: удавила га вештица, и запушава руке с памуком и белим луком, а никоме не пада на ум да је та „вештица“ — отрован ваздух. За то се и граде узвишене постеље да се човек у сну сачува злога ваздуха. Наши сељаци, који имају лепе постеље у стајаћим собама за госте, постеље што им стоје по пола године недотакнуте док се не уплесниве, а они међутим повлаче се и спавају по патосу у ћебетима и масним опаклијама, требало би да се сете, да здрав човек купује постељу, па здрави и весели да лежу сваку ноћ у њу, а не онда само кад се оболу. А нашој сиротињи у Шумадији светујемо, да се окану турског обичаја спавати на патосу. Турци уздижу патос околу врата и застиру га топлим ћилимом, а не леже на голој земљи као они. Постеља је за час справљена; доста су четири стуба и три прошца, мало сламе и једно ћебе, па да се човек одржи жив и здрав. Али наша злохуда сиротиња, не само да то не чини, него бега ноћу с марвом у поље и ноћива којекуд по хладној земљи. За мало, па неће бити ни гесе ни марве. Живој души треба обноћ крова, па да буде здрава и да напредује.

Највише шкоди малој деци, кад се повлаче по патосу, а то бива онда кад пропузе. Може се свако уверити кад опица такво детенце, што се игра по патосу, како је хладно његово тело, па и ако то многи знају, опет се нико не сећа на тај узрок, кад се дете оболу. Како је тешко забављати такву децу по вас дан на постељи, то ваља прострети на патосу дебела ћебета, и обући дете у топле хаљинице, да не би пузећи по хладном ваздуху прозобло.

Најлакше прозобе човек на земљи кад знојаван легне на њу; а то бива лети на ливади или у шуми. На њиви се већ то не може да догоди, јер тамо је земља загрејана од сунца. Радници на ливади и у шуми ваља за то да простру што пода се ако хоће да се сачувају напрасне болести. Познавао сам једног младог сељака; беше здрав као грм. Једног топлог дана, косећи ливаду, легне знојаван на влажну траву у хладу. За неколико дана био је мртав... Узмимо се браћо на ум! Пословица српска вели: „Болест долази на оку а одилази на драмове;“ она је за час ту али се хоће дуго, док је се човек опрости, а где што мора да сноси њезине последице до гроба. Па какав је то живот, кад је здравље начето?! Нема ту ни воље ни снаге за рад; човек је досадан себи и својој дружини. Чувајмо се браћо, па ће нас и бог чувати!

Др. М. Ј.

ПРВА ЗНАЊА О РАЗУМНОМ ГАЗДОВАЊУ.

(Продужење.)

Угљеник је трећа главна стихија на земљи. Он је поглавито твориво свију наших огрева: дрвета, угља, тресета, уља, масти; и што га које од ових више има и чистије, тим је боље и вредније гориво.

Најчистији и најтврђе сабијен је угљеник у драгом камену, алему, дијаманту: у њему је и без боје; а другаче је црн и крт, како га сваки зна у каменитом и дрвеном угљу и у чађи.

Угљеник нема куса ни мириса и не да се растопити ни на ватри, ни у води, али је запаљив, као и водоник и гори slabим ал жестоко врелим пламеном, и горећи спаја се с кисеоником, те буде угљена киселина.

Угљеника има много у телу сваке животиње, с тога на ватри поцрни, чим вода иза њ отпари. Још више га има у сваком биљу, особито у дрвету: у сировом преко 40, а у сувом 90 и 99%. Њим дрво гори тим боље, и тим јачу ватру даје што је сувље. Најјачу ватру даје кад се претвори у угаљ; а то буде кад се сажече у пећи на затворена врата, или у купанама, као што оно чине угљари. Тим паљењем истера се из дрвета вода и друга водена стихија, а остане сам чист сув и крт угаљ.

Така угља има на мести и у земљи силно нагомилано, каменити угаљ, преосталине од прастарих дрва.

Ситно стучен угаљ дрвени, а особито онај од сажечене кости и крви има то, да упија сила ваздуха у се и сваке особито смрдљиве маје изањ, те тим ваздух очисти.

Он упија силно и воде, и сваке друге течности, и извуче из њих боју, кус и сваки задах, те уништи их и убије сваки смрад у њима, чим се та вода ил течност кроз довољно ситна угља процеди, ил довољно ситна угља успе на њих, па измеша и остави да с њим постоји. Тако се данас цеди и чисти свака пијаћа речка и бунар вода, те не шкоди, као не процеђена и не очишћена. С тога се држи пијаћа вода у чабровима, што су изнутра добро опалени, и вода из њих далеко је боља. Најсмрдљивије месо и риба изгуби смрад, чим се у ону воду, у којој се кува баца довољно жива угљевља. И на ђубриштима и изодима загуши се смрад, чим се довољно на њих ситна угља баца. —

Угаљ пречи трулеж. За то се пали коље и прошће пре закопавања у земљу, и сила дуже држи него не паљено. Ни рђа гвозђа не дирне, кад се у ситном угљу држи. Свако воће, особито јабуре и крушке одрже се у ситном угљу најдуже и најбоље. Тако се сачува и репа и кртола, те не проклија, и не потруне.

Угљена киселина постаје свезом угљеника с кисеоником, и то $2\frac{2}{3}$ У. а 1 К.

Угљена киселина је као и ваздух невидљива маја. Куса је киселигастог и пецкавог како сваки зна, које

пијо кипљиве содске ил киселе воде, добра пива, шампањска, али и другог особито младог вина. Оно што у тима кипи, киси, рези ил реже, што се пени и оне искрице баца, угљена киселина је.

Угљена киселина тежа је од ваздуха, те зато доле пада, и највише налази се по дну од оних места, где је има.

Угљена киселина је поглавита храна свему биљу, а животињи је и људима смртна маја; загуши свакога, чим дође у њу, и угаси свећу чим се унесе у њу.

Угљене киселине има много у ваздуху, у води и у земљи, и непрестано се силно прави али и силно троши. Прави се, где год шта дише, ил гори, кисне, вре ил трухне. Колико се самодицањем начини може се мислити, кад се зна, да је сваки човек на дан по 4 до 5 фуната начини, дакле преко 5000 милијона фуната на дан само од људи; а где су они милијони милијона друге крупније и ситније животиње, што на земљи дише; где она силесија од животиње, што на дан умире и труне; па она силесија од листа, што с дрва и биља пада, и од корена, што од њих у земљи преостаје, да трухне; даље она силна угљена киселина, што се прави вечитим горењем ватре на земљи, осим што је на мести из земље силно избија. Угљене киселине прави се дакле непрестано, а тако много, да, кад се неби непрестано трошила, то би се часом у ваздуху тако нагомилала, да би загушила све људе и сву животињу. Али њу силно троше сва жива биља као своју најглавнију храну, непрестано сисајући, из ваздуха листом, из земље кореном, па растварајући, те угљеник за се задржавајући и њим хранећи се, а кисеоник одпуштајући, да њега опет животиња троши, и да угљену киселину прави. Што где више угљене киселине има, то већма и веселије рађа биље, а ово опет више излучује кисеоника за животињу. Тако се та оба природна царства, царство животиња и царство биља узајамно држе, једно друго чувајући, и једно другом храну готовљећи.

Угљене киселине има по нешто у свакој води, и баш с ње је скорашња вода кусна, а устојана вода за то је блутава, што се из ње излучила угљена киселина. По негде нагомила се у води много угљене киселине, то је киселвода, која осим што још боље храни биље, има и то, да још већма него чиста вода раствара земљу и камен, и само гвозђе, те тим још више и боље спрема хране биљу.

Угљене киселине нагомила се на неки мести врло много: у старим рупама, забатаљеним бунарима и лагумима, особито ако је што трухнуло у њима, и нагомила се у качарама и подрумима, особито кад у њима кљук вре, те онако је улажење у њих врло опасно за људе и сву особито мању животињу, и многи је од људи срљајући без обзирке у њих остао онде на месту мртав, загушен. С тога је правило, у та места не улазити без запаљене свеће, коју ваља

на подужем штапу напред пружати, па чим се угаси натраг ићи.

Исто тако нагомила се угљене киселине у школама, црвама, позориштима, и другим скуповима људским у затвореним одајама, али и у радионицама и другим собама, где више људи раде ил седе, а собе те мало се ветре. Исто тако нагомила се у оним собама, што се из нутра па још угљем ложе, темноги осване мртав спавајући у таким собама, особито лежећи на земљи; где се те загушљиве маје највише нагомила.

(Продужиће се.)

ДОМАЊИ ЖИВОТ.

Наша пословица лепо каже, кад вели: „Кућа не стоји на земљи, него на жени.“ У то мало речи много је речено: казано је да је позив жене, да она одржи и унапреди кућу. Благо оној кући у којој је жена као домаћица и кућаница схватила свој позив, па га врши и с вољом и разумевањем, та ће кућа пропевати и процветати; а тешко оној кући која је спала на жену, којој је њезина кућа девета брига, или и која и не зна како се кућа држи и управља. Та ће кућа пропасти и затрће се као да је и није пи било.

У нас се у последње доба јако множе брачне парнице. Има томе много узрока ради којих се растају муж и жена, те раскидају ону лепу свезу, коју су били склопили и уговорили, зарад среће своје и лепога живота на овоме свету. Са тих несретних процеса, који су тако учестали пропада многа наша кућа, разрије се породица, те на огњишту на ком се била одомаћила срећа и задовољство, проклија мрзан трава, сватовски рузмарин избије после пеленом и чемерицом, те се куне и проклиње и онај час, у који су се двоје млади састанули и једно друго заволели. Бива да је често заматак овом несретном животу у кући и то: што жена није умела да буде домаћица као што ваља, отуд је нишло мужевљево незадовољство, за тим немир у кући, док се кућа није расула хрћавим животом.

У нас се девојке наше васпитају или сасвим у кући, или иду до некле у мале школе, после их даду било у какво шванско село на васпитаније или их туре у какви институт, па кад се већ насрчу кашиком туђе мудрости, тек што дођу кући, још им мати није ни отворила очи, још их није поучила домаћем знању или боље рећи држању куће, а већ се ћерци нашао младожења, па се родитељи боје, да упусте „лепу прилику.“ На врат на нос удаји девојче, слабак за терете што га чекају а неспремно са велике дужности које удајом узимље на себе.

Кад тако стоје ствари у нас, надамо се да нам неће замерити ни поличарке и удаваче, ни младе ни старе домаћице, ако ћемо реч две рећи и на овом месту о томе, како се држи кућа.

Кад ко хвали добру домаћицу а он ће обично рећи: „Та уредна ти је брате, чисменка је, вредна је а да виш и побожно ти је то чељаде!“ — и доиста свега тога треба честитој домаћици. Ред ти је душа свему — па и овом нашем разговору — с тога не можемо ни ми преко реда, него ћемо баш да почнемо са редом у кући.

Ред је душа свакоме послу а ред је бома душа и свакој кући. Свака па и најмања ствар у кући треба да има стално место, да се зна где је и рашта је. Јеси ли једном удесила своју кућу како си већ хтела и умела, јеси ли метнула сваку ствар на своје место, а ти не претурај сутра амо а прексутра опет на друго место, јер ако ти је нешто данас овде сутра опет онде, знај да ти неће омилити кућа твоја, осећаћеш као да се вечито сељакаш, нећеш се никад одомаћити у њојзи, све ће ти бити као да си у туђој кући, јер са дуге навике на неке ствари, омиле те ствари човеку, као да су срасле с њиме.

Свака ствар на долацима и у ормановима треба да има и да задржи своје згодно место, тако да домаћица може у свако доба да нађе и ноћу и у мраку оно што јој треба, Што год било у одаји, кухињи (сад било тањире, било стакла, ножеве или маказе) узмеш у руке, кад већ употребиш па ти више не треба, а ти узми па очисти и остави опет на своје старо место.

Ако си рада да ти је све лепо у реду, а ти не ређај и не слажи само по оку, него пази да ти све буде угодно и под руку. Ма да ти је кућа како мала и тесна, ипак ћеш све своје ствари тако поређати, понаместати и сложити, како оне иду једно уз друго. Ти нећеш на прилику помећати јестиво тамо где држаш олај и друго гориво, нећеш маст и брашно помешати међу кошуље и хаљине, нећеш метнути мастило и хартију међу чаршаве и пешкире, ти нећеш истурати прљаве кошуље у чисте кревете, јер ти знаш добро да разликујеш, шта је чему слика и прилика. па нећеш метнути ствари које су тако различите, тамо где и не личе.

Добар ред у кући захтева да се свачему знаде своје време да се зна кад који посао почиње а кад престаје. Кад се то лепо подели и удеси онда се ваља тога и придржавати тачно и савесно.

Знадемо прилику, где је неуредна и нетачна домаћица дала често повода домаћем раздору те је с тога убила сама своју срећу, јер све бадава, никад није кућа процветала под неуредном кућаницом.

Неуредна домаћица забаци час ову час ону ствар, не може никада да нађе оно што тражи — па мора по ваздан да цуња док нађе — а тиме дангуби са своје лакоумности и непажње, штети она своје имање или је узрок да га други општети. Час погуби по нешто, па дај купуј опет изнова а то све кошта новаца и добра домаћица треба да је штедљива и временом и новцем, Али има још нешто, што страда са

неуредне газдарице а то је здравље породице што је још веће благо.

Зна се да човек не живи да једе, него једе да живи. Добром и лаком раном ствара стомак крв и месо те даје живота. Главни орган, где бива у човековом телу промена творива, јесте желудац или стомак. Ако нам се поремети и поквари желудац, престаје да ради и да спроводи животну радњу — човек занемогне, оболи. Кад је човек уредан у јелу и пићу, кад се уредно рани добро зготовљеним јелом, здрав је телом и душом. Када пак дуго гладује или се сваки час набаца као вилама, онда худу здрављу своје, јер желуцу треба 4—6 сахата да свари јело.

Исто је тако штетно, кад се човек храни пресним или повареним јелом, кад једе на пр. кртога меса, несварена зеља, пресне теста.

Домаћа кућиња стоји под управом домаћице те је она њоме хранитељка и старатељка здравља у породици. Није то бадава што су наше старе Српкиње поносне биле, што су умеле добро да кувају, знале су оне, шта то вреди по здравље домаћих, кад се хране добро и кусно скуваним јелом. Неуредна храна, лоше зготовљено јело јако худу здрављу свију домаћих.

Али неуредност у кући опасна је не само здрављу него и животу домаћих. Ми знамо много несретних случајева, где су се деца потровала од мишомора и других отрова, а све с тога, што неуредна домаћица остави те ствари на дохвату а не метну их под кључ и на сигурно место. Са неуредне домаћице и њезине нехатне управе чељадма бивало је, да се ко од домаћих опари кључалом водом, да стане на егаву столицу или клупицу те падне и сломије ногу или руку; бивало је, да са њене неуредности и непажње бугне пожар у димњаку или у одаји, а бивало је, да се деца и сама упале те изгору — све, ама све то иде у рачун неуредности, немару, нехатњи и непажњи онога, на коме је кућа, а нетреба заборавити, да је кућа на жени, на домаћици.

Дакле и опет ред је душа свему, ред је душа и кући.

Други пут ћемо коју даље и то о чистоти у кући.

ОСВЕТЛЕЊЕ ГАСОМ.

** У повећим нашим местима спремају се да погасе старе фењере и да удесе осветлење места тако званим гасом. Ни у нашим кућама нисмо већ више задовољни са жишком и лојаницом, ко може припаљује милијеву свећу а у најновије доба горе јефтине петролеј, али је све то лошија светлост него што је гас.

Људи су од пређе мислили да је ваздух, што га удишемо прост и једноставан. Али кад су га мало боље испитали, видели су да има више врсти ваздуха, има лаког и тешког, има здравог и отровног, има ваздуха у ком се свећа гаси, у ком живље плам-

ти а има и ваздуха што сам гори. Овим ваздухом што сам гори осветљују по варошима улице, болте и радионице и свако ће се чисто обрадовати тако лепом осветлењу, кад га први пут опази.

Оно здање у ком се прави онолико га са колико треба целоме месту зове се угратко гасиште и стоји мало даље изван места. За тај посао имају ту више кућа, шупа, других стаја и исправа.

Горећи гас прави се од каменитог угљена. Узму те иситне угаљ, сасну га у олуке од гвозђа или црепа па га ту усијају. Ти олуци су дугачки као човек, дебели су два педља а мало су и сплштени. Има их гушта а положени су једно уз друго. Подте олуке наложе ватру да их усијају, пуне их угљењом и зачепе, да не улази у њих ваздуха. Угљен се усија те се из њега развијају разне врсте ваздуха а на име гориви ваздух или гас.

Кроз танке цеви спроведе се отуд тај гориви ваздух у судове у којима се прекали или пречисти. Има туде вреча и солнице која упије и задржи оне друге врсте ваздуха те гас остане чист. Том приликом постаје из угљена и катран.

После тога пречишћавања спроведу гас у тако звани гасометар. Тај гасометар је велики казан од гвозденог плеха и налик је тумбе обаљеној каци, уста су му оздо а дно стоји озго. Испрва је тај грдни казан пун водом а уста су му увек у води да не би ваздух лапио из њега.

Кад гас утиче у тај казан, казан се издиже из воде а то иде лако јер је утврђен на чекрке, Гас се прикупи у тај казан и стоји ту као у неком магацину. Из тога грднога казана разлива се гас кроз дебеле гвоздене цеви а за тим кроз тање оловне цеви у светњаке по улицама и по одајама, болтама и радионицама. На свакој тој цеви или на сваком том светњаку има славина, којом се одушка отвара и затвара. Одврнеш ли славиницу то се гас сили да се излије на поље, заврнеш ли је у то остаје у цеви. Кад хоћеш да запалиш свој светњак одврни славиницу и придржи упаљену жигицу на одушци. Гас ће планути и гореће све док не заврнеш славиницу.

Ако одврнеш славиницу и не припалиш, то ће се гас осути по целој соби. Отуд бивају велике несреће, ко спава у соби пуној гаса занесе се, угуши се. Уђели ко у таку собу с ватром, горећом свећом или цигаром, сав ће гас на мах да пламе, да развали све зидове и прозоре и да начини грдну несрећу. Срећа је што се даје лако познати кад неприпаљени гас продире и одаје, јер удара јако те га осети и онај ко има вијавицу. Уредни људи пазе на све то и отуд је и у самим великим градовима мало несреће, бар мање но што се догађа другим горивом.

Како удесиш одушку из које излази гас, онаки тије пламен. По дуваницима у великим градовима стоји у буцаку човечуљак са цигаром у усти а из те цигарице

сушти пламен, да муштерије припаљују њиме своје луле и цигаре. Пламен што гори по собама налиг је пламену наших садањих светњака, само што му не треба стења али му треба стаклена цев.

Пламен у светњака по улицама рашљаст је као ластин реп или као крило у слепа миша. По гостионицама, по палатама великаша, начињени су уз ступене анђели или деца од бронзе, па држе луч а из тих лучева бије гас, те гори и осветљује цео простор. По вртovima спроведен је гас у цвеће од порцулана и осипа се отуд у безбројним дивним пламичцима уз ступове чардаклија.

У свакој кући у којој гори гас има нека справа (сахат) да се њоме мери, колико је изгорело гаса, било једне ноћи, било за месец дана.

Овим истим гасом пуне се и они ваздушни балони којима се људи дижу небу под облаке.

Гасом осветљене улице видне су а тиме се сузбија занат онима, који по мраку остварују своје нечисте намере.

Људи који се баве тим послом пронашли су, да и гас није једноставан, него је у њему спојен тако званни угљик и водоник у извесној мери.

БЕЛЕШКЕ О СВАЧЕМУ.

1. Необичне зиме. Није само ове године тако необична зима. Из бележака зна се да год. 1289 није ни било снега. О Божићу су се зеленила дрва, у фебруару било је зрелих јагода, у априлу зрела грозђа. А има негде записано да је год. 1168 зима била тако топла да су воћке цветале у јануару, да су лешњици и јабуке сазреле у фебруару, да је жетва била у мају а берба у августу. Али је год. 860 и 1234 била така зима да се смрзло и јадранско море, те су преко леда вузли еспап из Млетака у Далмацију а и млетачка флота се замрзла у леду. —

2. Ново обручање. Неки Х. В. Катин изнашао је нов начин, како да спаја обруче на бурадма. Познато је како се спајају дрвени обручи на бурету, али зна се и то да је прављење и ударање обруча скупо а још ко томе несмо сигурни да нам обруч неће пући. По овој новој методи, узме се те се избију из доброга плеха мале плоче, па се урежу у њих две положене упоредне лаце (шлиц) тако да је плоча налиг прећици. Узми даље те провуци крајеве од обруча кроз те лаце а с преда ћеш их лако провући али натраг не иде то лако, јер се оштре лаце урежу у дрвени обруч. Доста је да куцнеш чекићем па да се крајеви од обруча упију једно у друго тако, да тај сплет постане раван и глатак. —

3. Сушење нових станова. Да би се могле собе у новој кући брзо исушити и у њих се уселити препоручују практични људи да горемо у њима пресован угаљ (Presskhole). У овом угљену има до 80%

правог угљена, гори споро као какав кад и развија том приликом угљену киселину а тога треба, да се учврсти креч у малтеру. Поступак је тим начином врло прост, не кошта много а не прети ни пожаром. Довољно је да се једна соба ложи пет дана. За собу којој таванови и дуварови заузимају 4 □ хвата простора, доста је 6 фуната пресованог угљена а то стоји само 9 новч. јер је цента тога угљена 9 фор.

4. Коров на њиви. Зна се да коров ниче на њиви отуда што људи не пазе да семе што се сеје буде чисто, а да би их опоменули ево ћемо казати, како се коров множи. Једна стабљика штавоља произведе 8000 семена, тарчужак 4500, маслачак 2040, титрица 40,650, чкаљ 19,000, кисељак 13,000, еугољ 2940, турчинак 50,000 семена; отуд се разбуја коров тако силно. А свима овима придлазе још попонач, лисичији реп, паламида и друге травурине које кад се намноже на њиви ослабе је и упропасте сав усев. —

5. Бале. Марвени лекари су испитали да је болест што се зове бале прилепчива и да су тој прилепчивости подложне само једнокопитне животиње, после коња највише се лепе бале на човека и овцу, исто се тако лако лепе за мачији род, слабије иде бала на козе, свиње и псе, а не иде никако на говеда и на беле зечеве. Бале из носа и уста оболелог живинчета несу прилепчиве ако се тако са суше да се могу сатрти у прах.

Ш О Д Л Ш С Т А К.

КАО ШТО ЧЕСТО БИВА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА.

од С. В. Поповића.

(Настављено.)

— Та хајде се пењи већ једанпут — жураше госпођа Стана.

— Јел' све у реду. А где мал не заборави. Дад ми ону другу фајку са браћим камишем и наби ми дуванкесу па да се у име Бога иде. —

— Изеде ме та твоја дула, већ ниси жив ако не курши, лепо ти и стоји — рече госпођа Стана али ипак оде да је донесе.

— Е виш приш' Панто што су ти жене, не бини биле живе а да ти не чантрају. —

Та нек је кадгод и на њихову — рече Панта намештајући нешто на седишту.

Кад је већ све било у реду швићну приш Панта и хинтов загрмну преко Б — ке калдрме као оно потмула грмљавина из даљине.

Ко год јд пролазио улицом, застао је и погледао је за господар Максом и чудио се каква ли га то голема невоља гони на пут и баш у очи недеље. Госпојице што су седеле код прозора, отварале су она да виде, каква то госпоцка кочија грме улицом а кад су спазиле да је то „само“ господар Макса,

залупиле су окна али су се дизале са својих места, да дознаду у матере куд је наурио стари Пејић. —

У главној улици високо је о једном прозору господин Ћира Зуввић и курисао је некој каџиперци. Мал није занемиио од чуда када је опазио баш главом старога Максима — сад му је било на мах јасно, да су они гласови што су већ два три дана узбунили полак вароши доиста истинити.

Али господини Ћира није био човек који се задовољавао да зна неку новост само у поле, он би то сматрао за увреду свог званичног положаја, кад не би чуо и знао све и сва што год бива у вароши.

Зато се не мога ни сада уздржати а да не викне старом Максиму „а куд бог да тако рано?“ ма да му се крештећи глас губио у луци од точкова. Мало увређен што га је стари Пејић пречуо опрости се господини Ћира хитно од своје „обожајеме фрајлице“ и пође улицом у мислима, где ће и како ће распитати прави узрок Пејићевог „путешествија“.

Међутим је госпођа Стана још не престано стајала на капији и као бајаги очима пратила свога старца, а у истини је извиривала, да ли је и остали свет приметно свечани одлазак господара Максe.

Сирота добра старка би рада да се цео свет радује доласку њезиног госта, она је већ у мислима премишљала како ће се сви зачудити ненаднеме доласку њезине нећакe, како ће цела варошица да узавре од те новости, па како ће и она сада имати велику девојку у кући, па још девојку која је дошла из Беча са „воспитанија“.

Већ је измишљавала шта ће све сутра кувати за вечеру, како ће и после да угађа својој нећаци и баш се борила с тешким мислима, да ли ће сутрада принесе на олтар свога гостољубља ону кљукану гуску или онога са орасима ухрањенога ћурка — а већ Бог ће опростити, што ће престати пост, јер и он зна, да гост руши пост.

У том дође иза ћишка доктор Милош и пође хитно улицом сигурно за својим позивом.

— Полако ранко мој, куд се тако журиш а тако ли заља, тетици ни помоз Бог. А шта ти мати ради? корела га је госпођа Стана. — Опростите драга госпо, журиш болеснику. — рече Милош.

Та каква госпо, — виш ти господина јако, двадесет сам ти година била тетица а сад госпа, није него још шта, мој лепо господине! Док је ћакела волео слатке гурабије, дотле смо се познавали. А сад те нема по читаве месеце, да се нисте погосподили господине докторе? — рече госпођа Пејићка чисто увређена.

— Ни сам тетице вере ми, али знате да сам у послу да незнам где ми је глава, особито од како ми је колега умро. —

— Та но но, ал тек нећеш заборавити и на тетицу. Ал знам ја ранко мој и шта би ти са старим људма, ал већ ваљада ћемо те мало чешће виђати док нам дође наша Јелка, а млади господине? —

— Каква Јелка тетице — рече доктор, ал не мога да при тој речи мало не порумени.

— Бог стобом Милоше, на што се будиш? Зар не незнаш Јелку с којом си тако рећи одраст'о? Ал да, ви учени људи не памтите добро! Та Јелку мога покојнога Пере, она долази сада из Беча управо к нама, та и коме би кад нема никога свога, па виш да те тетица лепо —

Још Пејићка није ни довршила а Зуввић рупи к'о из вертепа.

— Љубим руке фрау фон Пејич. Радујем се што сам улућио прилику, те чу се бар известити куд то тако журно оде хер фон Пејич, да није когод на смрт болестан? У вароши се веч говори. —

— Шта се говори? Немају људи друга посла него седе па измишљавају којешта. Мој је отишао у Т. пред моју нећаку што сутрашњом лађом долази из Беча — па шта је то коме противно? —

— Молим, молим фрау фон Пејич im Gegenteil то је за нашу варош само чест, ћујем да је фрајлица и лепа и богата —

— А што се то кога тиче, ако је, себи је — рече госпођа Стана на кратко, не могав да сакрије своју злувољу, што ју је прекинуо у најлепшем разговору човек кога она не трпи.

— Ти ћеш Милоше сутра к нама на вечеру, реци матери да и њу молим да ми не одрече, имам с њоме важна разговора, рече госпођа Стана, окрену се и затвори за собом капију.

— Амице, права нацакбаба Пејичка — рече господин Зуввић. Докторе завидим — ти сутрашњом вечером имаш форханд, ал ми нечеш утечи стичу ја тебе. млада, лепа а богата, не пик момће. Има нас више муштерија. Од сутра се бацам на ероберунге, фенстер-променаде, пукете, липсбриве, сваки дан феш као из кутије, увек нову униформу — а чекај се нечеш ме претечи — брбљао је господин Зуввић у ветар, јер је Милош ћутећи ходио узањ и кад је дошао до неке мале кућице, сави хитно у капију и једва климне главом у име опрштаја. —

— Чудан светац тај доктор — гунђао је Зуввић у себи. Све ћути, па је увек нешто замишљен. Фрајла Милеса га очевидно бефорцугује, фрајли Корини се допада његова црна брада, фрајла Сидика швермује за његовим плавим очима, свуда ми стоји на путу. Да није така добрићина, још би се расрдио на њега. Ал код фрајла Хелене, Јелке, како ли се зове нече ме избацити из седла, само геватт, па ће добро бити. Ал сад ћемо мало фрајли Хермини — знам да ће једва чекати да јој кажем данашњу важну новост а и господин форштанд ће ме чекати на пикет. —

С тим мислима сави господин бециркес — адјунгт Ћира Зуввић у магистратску капију, да учини своју реверенцију своме господину шефу и његовој кћери.

(Наставиће се.)

О Д Ј Е Ц И.

* Пештански кривични суд ослободио је др. Лазу Костића и уредника „Панчевца“ Јована Павловића од тужбе, да су у Београду о светковини учинили велеиздају. Још у напред се знало да ће од тужитељи сами осрамотити.

— Свети Сава прослављен је у Н. Саду свечано. У очи св. Саве била је у „друштву за радиност“ беседа на којој је рекао неколико речи г. С. В. Поповић, певао г. Сајевић а декламовало једно Српче песму „Српкиња сам“. Дворана је била дупком пуна. На свечаној служби у саборној цркви певала је гимназијска омладина хоралну службу а при свећењу водице у гимназијској сали беседио је управитељ гимназије г. В. Пушибрк и ученик Теодосијевић. Света је било пуно и сваки је чекао и овога пута да чује имена титора и приложника гимназије али је списак њихових имена у кр. комесара. После подне била је свечана седница „Српске Матице“ коју је отворио честити председник г. Стеван Брановачки са лепим пригодним говором а за тим је Др. М. Јовановић беседио о св. Сави и изнео га је у општрим историјским цртама пред очи слушаца у дупком пуној дворани као честита учитеља и првосвештеника који поштује у народу своје општу вољу и ради по њој. — У вече је била у народном позоришту свечана представа и давао се народни комад „Маркова сабља“ од Јов. Ђорђевића коме је други део прерадио непознати писац. Овај народан комад у коме народ гледа у лепим и живим сликама несретнога Ђурђа Бранковића са слепим синовима Гргуром и Стеваном и ћерком Маром, турчење босанских Србаља, сеобу под патриархом Чарнојевићем, ослобођење Србије под Карађорђем и Милошем, борбу Црногораца за слободу, Доситија, Текелију и Вука Караџића са њиховим слављем, цео тај комад потресао је и одушевљавао је публику и сваки је изишао тога вечера из позоришта са мислима, да је заман уздати се у туђу помоћ, да је највећи грех издати народ свој, да не треба клонити у борби за слободу рода свога, него му треба просветом осигуравати живот на векове.

* Из Вршца нам јављају да су тамошњи народни учитељи у очи Св. Саве дали село у корист српских сиромашних малих ђака. Евала тој вредној браћи!

* Сентомашка грађанска касина даје 29. јануара игранку у корист своје књижице.

* Др. Балтазар Божишић. С радошћу поздрављамо глас, да ће др. Балтазар Божишић, сада професор на одеском свеучилишту, скорим доћи на Цетиње, да изради законик за Црну Гору. Божишић је најславније познат као познавалац словенскога права и у колико се ми радујемо, што ће така снага радити на црногорским законима, не сумњамо, да ће и његовом словенском родољубивом срцу ласкати, што му паде у део тако велико дело, које ће му трајну славу стећи. Млада држава, јуначна Црна Гора, која је у последње време учинила толике напретке, добиће сада и своје законе, што ће јој не само унутра најјача полуга бити, него ће јој задобити љубав и наклоност околне браће, а сјајан углед у страноме свету. Дај Боже да се срећно доврши ова племенита мисао кнеза Николе, који је Божишића сам собом позвао да се тога посла прими.

Р А З Н О.

Најстарији човек. Није онај американац, што смо јавили у прошлом броју најстарији човек, био је од њега још старији један Србенац по имену Пера Чортан родом близу Темишвара. Пера се родио год. 1539 а умро је 1724, дакле је доживио 185 год. Док је био млађи чувао је овце. У старости је био јако погнут али је ипак био главом већи од свога 100-годишњег сина. Живео је умерено и постио је све постове. Веле да му је слика његова сачувана у породици грофа Валиса. —

Новине у Аустро-Угарској. У Аустро-Угарској излази данас 1020 различитих новина, и то: 600 немачких, 170 мађарских, 79 чешких, 58 пољских, 50 талијанских, 22 словенских, 9 српских, 9 руских, 8 румуњских, 6 хрватских; 3 чивутске, 2 словачке, 2 грчке и 2 француске. Само у Бечу излази 340 од којих је 333 немачких.

Женскиње у поштарској служби. По извештају из Америке има данас у сједињеним државама преко 500 женскиња у поштарској служби. На главној пошти у Вашингтону има међу 310 чиновника 63 женскиње намештене за преводчице, преписваче и други код телеграфа има их још сила више, како су ови у приватним рукама, то је мучно дознати право броја. Међу тим зна се, да с дана у дан све више женскиња у службе ове долази и радо се прима, и сви су се са њиховом службом врло задовољни, како публика тако и дотична виша власт и управа.

Дуван у Аустрији. Прошле 1871 год. Продато је у Аустрији у земљи за 50,321,420 ф. а. вр. дувана и цигара и за 2,534,742 ф. а. вр. из земље; те тако је за 6,396,411 ф. више за дуван узето, него год. 1870.

Коњско месо. У Бечу је прошле године ископљено 2073 коња. 1 фл. тог меса била је 10 до 12 новч. а 1 фл. говеђине 35 и више новчића.

НАРОДНА ПРИВРЕДА.

* Имамо да забележимо два нова завода на пољу наше привреде један је Бачко-бодрошка штедионица у Новоме Саду а други је Сентомашко-туријска штедионица у Сентомашу. Оба су завода у српским рукама и развијају живу радњу. Сентомашка штедионица узела је на први мах таки полет, да су јој акције данас уцени троструко скочиле. Чујемо да су Срби у Бечеју такође прегли да подигну штедионицу. У добар час!

* У Загребу се ради на томе да се оснује винарско друштво. Преко 200 особа већ се пријавило чувеном винару г. Штриги да је радо да суделују у том друштву. Нема сумње да ће овако друштво бити од велике користи по винарство у троједној краљевини.

* Београдски кредитни завод позива своје удеоничаре да приме камату од 5% како на пуноуплаћене деонице, тако и на привремену. Исплата одпочиње 8. о. м.

* Угарско паробродско друштво обуставило је своју пловидбу.

* Сомборска трг. и занат. банка објављује да јануарске одреке својих привременаца са 3 фор. исплаћује.

* Порез на земљу у Пруској у Аустрији. Из порезнога изказа Пруске за 1870. год. и Аустрије за 1870. год. види се да изравни порез у Пруској износи на 24 милиона 606.197 становника 45 мил.; 163.000 талира, дакле на главу ф. 2.86 а у Аустрији на 30 мил. 555.370 становника 78 мил. 203.65а фор. дакле ф. 3.08 на главу. Земљарина (порез на земљу) износи у Пруској 29 по сто изравна пореза на четворну миљу дође ф. 31 — 20, а у Аустрији износи земљарина близу 48 по сто изравна пореза, а на четворну миљу долази ф. 6853.

Свршеним учит. приправницима.

Пошто су боленђу и препреком упражњена нека учитељска места у бачкој епархији, то позивам ради журности овим путем учит. приправнике, односно учитеље, који би се хтели тих привремених места примити, нека ми се, означив које су науке и с каквим успехом свршили, што скорије пријаве.

У Н. Саду.

Стеван В. Поповић,
епарх. школ. референт.

ВЛАСНИК „ЗАДРУГА ЗА СРПСКУ НАРОДНУ ШТАМПАРИЈУ“. — УРЕДНИК: СТЕВАН В. ПОПОВИЋ.

Српска народна задружна штампарија у Новоме Саду 1873.